

**„ПЪТЯТ НА ДУХА: КОСМИЧЕСКИ БАЛАНС И ПРОТИВОПО-
ЛОЖНОСТИ. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО НА ДОБРОТО И ЗЛОТО В
ИНДИАНСКИТЕ КОСМОГОНИИ“****Десислава Денчева Минчева***Технически университет - Варна, ул. „Студентска“ № 1, гр. Варна, България**кореспондиращ автор: e-mail: dmincheva@abv.bg***THE WAY OF THE SPIRIT: COSMIC BALANCE AND OPPOSITIONS.
THE INTERACTION OF GOOD AND EVIL IN NATIVE AMERICAN
COSMOGONIES****Desislava Dencheva Mincheva***Technical University - Varna, "Studentska" Street No. 1, Varna, Bulgaria**Corresponding author: e-mail: dmincheva@abv.bg***Abstract**

The complexity of the relationship between Good and Evil has been a topic that has fascinated philosophers and theologians for centuries, and more recently has attracted the attention of culturalists, psychologists and sociologists. Perceptions of these moral categories change depending on historical and cultural contexts, making them subject to multi-layered research. The modern cultural paradigm often presents Good and Evil as opposing forces, in constant conflict, while social and psychological theories view these concepts as the result of complex human interactions and societal structures. Native American traditions, however, perceive them as inextricably linked, mutually conditioned aspects of the Cosmic Order. The purpose of this article is to present traditional Native American views of Good and Evil through their mythology and cosmogony. The tasks set in it are to investigate how the ancient Indian concept of balance between Good and Evil can offer new perspectives in contemporary cultural and philosophical currents, emphasizing their relevance.

Keywords: Good, Evil, Native American, harmony**ВЪВЕДЕНИЕ**

За миг да си представим свят, в който представите за грях и зло са изпълнени с нюанси, които трудно се съпоставят с нашите.

В древните земи на Северна и Южна Америка, под безкрайното синьо небе, сред вятър, шепнещ тайни през вековете, се крие мъдростта на индианските народи. Техните вярвания, изградени върху основите на древни традиции и обогатени от срещите с новите идеи на християнството, създават изключителна картина на света. Тук, между разказите за Сътворението и легендите за герои и богове, където Доброто и злото са съперници, но и танцуващи партньори, инди-

анската култура предлага един дълбок, но и различен поглед върху същността на живота.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Индианските народи вярват, че истинската хармония идва от приемането на всички аспекти на съществуването и от разбирането, че противоположностите не са врагове, а части от една и съща красива картина на живота.

Чрез сравнителен анализ, Оксана Данчевская представя дълбоко разбиране за света на индианските вярвания и техните представи за Добро и зло, изследвани в рамките на традиционната митология и религиозни възприятия. Спо-

ред автора, един от ключовите източници на познание за негативното поведение и неговите последици сред индианците са есхатологичните митове в които, Доброто и злото са не само взаимосвързани, но и поддържат равновесието в света.

В индианските митове се разказва за предишни светове, унищожени поради човешки пороци. Хопите, навахо и пауни имат истории за светове, погубени от човешката поквара. В тези разкази, световите на индианците изчезват не само заради отделни злини, а заради цялостното човешко поведение, което нарушава Космическия баланс. Митовите подчертават, че Доброто и злото са неразривно свързани и заедно оформят сложната тъкан на живота, която поддържа света в равновесие.

В безбрежния свят на индианската митология, разбирането за негативно поведение е комплексно и обширно. Тези митове разкриват цяла палитра от действия, които се считат за порочни или грешни. Особено внимание се отделя на религиозния компонент [1].

Според митовите, изложени в "Дайн: Митове за произхода на индианците те навахо" от Айлийн О'Брайън, Първият и Вторият свят на навахо потънали в забвение поради насилие и войни, които избухнали сред хората. В мита се разказва, че тези светове били изградени върху принципите на баланс и взаимозависимост. Вместо да живеят в мир и съгласие, хората започнали да влизат в конфликти помежду си, което предизвикало хаос. Тези сблъсъци и убийства разклатили основите на хармонията и равновесието, които били жизненоважни за тяхното съществуване и разрушили този космически ред, нанасяйки катастрофални последици – Първият и Вторият свят изчезнали [2].

Хопите разказват за времена, когато хората станали зли, подозрителни един към друг и се обвинявали несправедливо, докато не започнали войни помежду си. Постепенно някои хора забравили

заповедите на Сотукнанг и Жената паяк да почитат своя Създател. Все по-често използвали енергийните центрове на телата си само за земни удоволствия, пренебрегвайки основната си задача – да следват плана на Сътворението. Това довело до изкривяване на първоначално чистия модел на човешкото съществуване, покварен от злото [3].

За индианските народи, идеята за баланс е основополагаща. Докато западните религии често представят добро и зло като противоположни сили, които трябва да бъдат в постоянен конфликт, индианските митологии виждат тези сили като взаимно допълващи се. Тази двойственост, според тях, е жизненоважна за хармонията във Вселената.

Съществува мит за братята близнаци, разпространен в целия континент, свързан със Сътворението и представящ идеята за двойствеността на съществуването. Обикновено се изразява по два начина. В първия случай, по отношение на Сътворението близнаците са противоположни - единият е съзидателен, а другият - разрушителен. Този тип митове символизират основната дуалност на съществуването от самото начало. Във втория случай, близнаците действат заедно като свещена двойка, което е по-езотерично и мистериозно, представляващо надежда за единство в човешката психика и преодоляване на противоположностите в единна сила [4].

Така, както денят не може да съществува без нощта, Доброто не може без злото. В тази древна мъдрост, злото не е непременно нещо, което трябва да бъде изкоренено. Вместо това, то се възприема като неразделна част от естествения ред.

Индианците вярват в успокояването на злите сили и поддържането на баланса. Те знаят, че злото ще съществува винаги, но е важно да се признае, за да се поддържа Космическия баланс. Това ясно показва различието в светогледа и подхода към морала между индианските и западните култури.

Данчевская прави извод, че вероятно синкретизма между традиционните индиански вярвания и християнството е допринесъл за развитието на идеята за възмездие след смъртта. Авторът дава пример с хопите, които вярват, че само онези, които следват "закона на законите" на Създателя, могат да преминат безпрепятствено в следващата Вселена, докато нечестивите души трябва да преминат през процес на наказание. Това напомня на християнската идея за рай и ад, но с местен нюанс, отразяващ уникалния синкретичен характер на индианските религии [5].

В северозападното крайбрежие на Северна Америка живеят други индиански народи - Юрок, Хупа, Карук и Толова. Техните митологии като стари, напевни песни разказват за света, в който невидимите сили играят главната роля.

Стенли Крипнер убедително разкрива, че в сърцевината на техните култури също лежи универсалното търсене на баланс и хармония. Светът на тези народи е мрежа от свързани нишки и всяка история, всеки ритуал, е стъпка към възстановяване на загубената хармония.

Митологиите на Юрок, Хупа, Карук и Толова ни разкриват свят, изпълнен с невидими сили, в който Доброто и злото са в постоянна игра. Вярата в тези сили е неразделна част от тяхната култура и духовност. За индианците те са живи същества, които проникват във всичко. Могат да се явяват като божества, които носят както добри, така и лоши черти. Понякога тези сили са мистериозни, усещани като шепот в мрака на нощта, или като нещо невидимо, което движи листата на дърветата. Доброжелателни или злонамерени, тези сили са винаги присъстващи, наблюдаващи и участващи в живота на хората. Когато невидимите сили приемат формата на божества, те се почитат с уважение и преданост. Сложни церемониални танци, изпълнени с прецизни движения и език, разказват истории за тези божества. Всеки жест, всяка стъпка е изпълнена със смисъл, носейки

благословии или призовавайки за помощ. Тези танци не са просто ритуали, а живи молитви, които свързват земята и небето, хората и боговете.

Местните хора разказват, че душата на човек има способността да се издига и да достига до мистериите на Доброто и злото. Душата пътува, обхващайки светове, където тези сили се преплитат и борят за надмощие. В тези духовни пътешествия, човек може да открие истините за живота, да се учи от Доброто и да избягва злото. Тези мистерии не са просто абстракции, а част от ежедневието живот, който хората от тези култури живеят с дълбоко уважение и разбиране за свещеното [6].

Изследвайки митологията на Юрок, Крипнер, както и Данчевская [7], достигат до извода, че в индианската култура, тя се основава на идеите за хармония и "дисбаланс" между индивиди или групи и различни аспекти на тяхната същност, отношенията с други членове на общността, природата и/или Великия Дух. Юроките използват истории и шамански практики, за да покажат как дисбалансът може да бъде преодолян чрез поклонение, церемониални процедури и лично поведение. Крипнер заключава, че западната духовност може да се обогати с ценни уроци от практиките на Юрок, особено с акцента им върху свещената употреба на хумора, церемониите за справяне с парадоксите на живота и митовите за постигане на лична и групова хармония [8].

В повечето индиански митологии съществува вяра в необходимостта от противоположности като Добро и зло, студено и топло, влажно и сухо, работа и мързел. При племето Юрок „евро-американската идея за "дявола"“ се е сляла с техните ранни представи за вредни духове и зли чудовища, които обикалят по земята. Въпреки това, тези духове и чудовища често имат и положителни аспекти, за разлика от сатаната, който няма изкупителни добродетели [9].

Крипнер характеризира митологията на Юрок като "политеистичен монизъм" – вяра в множество духовни същества, обединени под един всеобхватен централен Бог. Според него, юроките изпитват пантеистично преживяване на природата, където Великият Дух присъства в свещените места. Въпреки това, те разбират, че Великият Дух е и отвъд тези места и не може да бъде ограничен само до реки, планини, равнини или океани. Поради тази причина, авторът определя религията на Юрок като комбинация от „пантеизъм“, в който Великият Дух е достъпен чрез природата, и „панентеизъм“, където Великият Дух е част от природата, но също така и отвъд нея [10].

Юроките възприемат всяко поведение, което нарушава екологичното глобално равновесие на Майката Земя, като зло. Разрушаването и дебалансирането на взаимосвързаните сили води до болести и безредие [11].

Чудовищата в митологията на Юрок са многозначни и аномални, както местата, които обитават, така и хората, които успяват да ги завладеят или използват за свои цели, например за придобиване на власт. Те символизират и най-добрите, и най-лошите аспекти на природата и човешкия характер, участвайки в поддържането на основния принцип на баланса. Чудовищата на Юрок не само живеят в несъзнателния духовен свят, но и в реалния свят, най-вече в реки, пещери, планини и на границата между земята и небето [12].

Общността или специални групи извършват различни церемонии, за да помогнат на хората и да укрепят връзката им с Великия Дух и другите невидими сили. Споделянето на болката прави живота по-лесен, а поклонението подготвя индивида и общността да приемат благословиите. Членовете на общността поддържат връзките си един с друг и с духовната сила на Вселената чрез празнуване и поклонение. Юроките използват „Световни танци“ за обновление, за

да запазят хармонията в своя свят. Те представляват церемонии, които балансират амбивалентните чудовищни сили, присъстващи както в психиката на народа, така и в свещените места във физическия свят.

Митологията на Юрок разказва, че по време на церемониите силата на злото се проявява като огромен дракон в небето, символизиращ чудовищните сили. Той се опитва да прекъсне и да попречи на молитвите да достигнат до Великия Дух и да помогнат за възстановяването на равновесието в света и у индивида. Дяволите остават на периферията, използвайки зли лекарства, които засягат хората с негативни мисли и чувства, като ги правят уязвими и причиняват нарушения на живота им в продължение на две години, до следващия танц на Световното обновление. Ето защо участниците в танците, трябва да оставят настрана всички вражди и негативни чувства, като имат чисти мисли, за да бъдат ефективни в обновлението на света [13].

Юроки възприемат различни чудовища и тяхното влияние върху живота. „Големите пари“ и обсидианът са две от тези чудовища, които могат да донесат както благополучие, така и разруха, зависейки от баланса. Лмеяр и Са Зал също играят ролята на чудовища, които могат да уязвят и да разтърсват психическото състояние на Юрок.

Лмеяр е "злото" на подземния свят, има силата да пречи, да изкушава и да бъде противник, особено когато Юроките се опитват да бъдат добри и да помагат на техните братя и сестри. Чудовището Са Зал може да разтърси психическото състояние на Юрок, особено когато е в дисбаланс. Въпреки това, когато Са Зал е в равновесие, това може да осигури на членовете на Юрок силата да бъдат любящи, отдадени и грижовни. Юроките се ангажират да водят диалог и да лекуват вътрешните сътресения на чудовищата, които обитават свещените планини и реки. Племенната етика на Юрок учи за социално поведение, като те не

толерират употребата на алкохол и наркотици, семейното насилие, както и физическото или сексуалното насилие над деца или други членове на племето. Чрез тези традиции и вярвания, Юроките насърчават Доброто като по-голяма сила от злото и вярват, че любовта е най-мощният начин за преодоляване на злото.

Крипнер разглежда и уникалната концепция на народа Юрок, според която нарушението на свещения закон от един член на семейството може да засегне цялото семейство. Това понятие е непознато за западната психология и медицина.

Митологията на Юрок насочва вниманието към идеята, че злото не е постоянен и статичен процес. Вместо това, то може да придобие лице и да бъде конфронтирано. Чрез правилните ритуали и практики, злото може да бъде преодоляно или дори трансформирано, което подчертава вярата на Юрок в силата на духовната практика и митологията им за баланс и хармония [14].

Религиите на индианците варират значително между различните племена и култури, но както вече бе споменато, те включват вярвания в множество богове, духове и свещени сили, свързани с природата. Религиозните системи на индианците са сложни и разнообразни, като включват широка гама от вярвания и ритуали, които са важна част от техния културен и социален живот. Някои индиански религии използват шамански практики, но не се основават изцяло на шаманизма. Въпреки това, шаманизмът и индианските религии често са взаимосвързани.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването на индианската космогония води до извода, че балансът между Доброто и злото е същностен за космическата хармония, докато неговото нарушаване води до хаос и разпад. Тази идея предлага ново разбиране за ролята

на противоположностите в съвременния морал, като подчертава взаимната им свързаност. Анализът на различните митологични системи и ритуали от индианските народи, разширява разбирането за духовните и морални аспекти на човешкия опит, акцентирайки върху ролята на ритуалите и духовната практика за постигане на лична и общностна хармония.

Науката и индианските традиции, въпреки различията си, разглеждат Доброто и злото като свързани аспекти на една и съща реалност. Чрез обективни методи, научните изследвания разкриват дълбините на човешката природа, показвайки как биологични, психологически и социални фактори оформят моралното поведение, а психологията и социологията осветляват сложността на моралните избори и социалните взаимодействия. От друга страна, индианската философия, дълбоко вкоренена в митологията и ритуалите, ни предоставя ценни прозрения, актуални и днес. Търсейки баланс между Доброто и злото, тези традиции ни учат да преосмислим възгледите си за морала и да открием хармония там, където обикновено виждаме конфликти. Този подход не само обогатява нашето разбиране за моралните категории, но и предизвиква основните ни представи за света.

Темата за баланса между Доброто и злото, както е представена в индианската космогония, има особена значимост в съвременния свят. Древните митове за хармония и разрушение разкриват важни уроци за човешката природа и предлагат алтернативни перспективи за моралните конфликти. Те резонират с идеите на съвременната етика и философия, които изследват сложността на човешките избори, като същевременно ни насърчават да търсим равновесие и съзнателно съществуване. В свят на глобални предизвикателства, тези уроци са изключително актуални, показвайки ни важноста на вътрешната хармония и осъзнатото съжителство с околния свят.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Danchevskaya, O., Good and Evil in Native American Mythology, Native Legacies in the Twenty-First Century, O.Y., Thirteenth Native American Symposium, Durant, Oklahoma: Southeastern Oklahoma State University, 2020, p. 23-28, https://www.academia.edu/44090838/Good_and_Evil_in_Native_American_Mythology
- [2] O'Bryan, A., The Dine: Origin Myths of the Navajo Indians, Washington: Government Printing Office, Bureau of American Ethnology Bulletin, No. 163, 1956, <https://ia600903.us.archive.org/25/items/dnoriginmyth00obry/dnoriginmyth00obry.pdf>
- [3] Waters, F., Book of the hopi, Penguin Books, 1977
- [4] Leeming, D.F., Creation Myths of the World, An Encyclopedia Santa Barbara, ABC CLIO, 2010, p. 357
- [5] Danchevskaya, O., Good and Evil in Native American Mythology. Native Legacies in the Twenty-First Century, O.Y., Thirteenth Native American Symposium, Durant, Oklahoma: Southeastern Oklahoma State University, 2020, p. 3, https://www.academia.edu/44090838/Good_and_Evil_in_Native_American_Mythology
- [6] Krippner, St., (1996), The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p.18
- [7] Danchevskaya, O., Good and Evil in Native American Mythology. Native Legacies in the Twenty-First Century, O.Y., Proceedings of the Thirteenth Native American Symposium. Durant, Oklahoma: Southeastern Oklahoma State University, 2020, p. 1, https://www.academia.edu/44090838/Good_and_Evil_in_Native_American_Mythology
- [8] Krippner, St., The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), 1996, DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p.15
- [9] Krippner, St., The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), 1996, DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p.17
- [10] Krippner, St., The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), 1996, DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p.18
- [11] Krippner, St., The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), 1996, DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p. 15-19
- [12] Krippner, St., The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), 1996, DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p. 20
- [13] Krippner, St., The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), 1996, DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p. 21,22
- [14] Krippner, St., The Mythology of Evil Among North American Indian Yuroks and Its Implications for Western Spirituality, San Francisco, CA, Saybrook Institute, 7(3), 1996, DOI:10.1525/ac.1996.7.3.15, p. 23,28.